

Barnets sproglige udvikling fra 0-3 år

Indholdsfortegnelse

Forord	3
1. Samspil	4
2. Kommunikation	6
3. Opmærksomhed	8
4. Sprogforståelse	10
5. Sproglig bevidsthed	12
6. Udtale	14
7. Ordudvikling	16
8. Sætningsopbygning	18

Pjecerne er udarbejdet af tale og hørekonsulenter og Rådgivningscentret i Favrskov Kommune.

Forord

Kære forældre

At kunne forstå og kommunikere med sin omverden er afgørende for et barns udvikling. I den forbindelse er sproget et vigtigt redskab.

Vi ved i dag, at en god udvikling i talesproget er en vigtig forudsætning for, at børn udvikler gode læse- og skriveegenskaber. Grundlaget for disse egenskaber udvikles i 0 – 6 års alderen, og en tidlig, målrettet indsats for børns sproglige udvikling har derfor stor betydning for den senere læseudvikling. Det er vigtigt, at sprog, læsning og skrivning bruges aktivt og bevidst i de miljøer, børnene færdes i.

Favrskov Kommune har udarbejdet en sprog- og læsepolitik for børn og unge i alderen 0-18 år.

Denne pjece er tænkt som inspiration til, hvordan forældre med børn i dagtilbud kan skabe et godt sprogmiljø og kan være gode sprogmodeller for barnet.

I dagtilbud er der fokus på hele barnets udvikling. De pædagogiske læreplaner i dagtilbud indeholder seks temaer, hvoraf sproget er ét af dem. Sproglig udvikling omfatter både talesprog, skriftsprog, tegnsprog, kropssprog og billedsprog. Aktiviteter, som fremmer den sproglige udvikling, tænkes ind i dagligdagen i kommunens dagtilbud og i de øvrige temaer i de pædagogiske læreplaner.

Også i hjemmet udvikler børns sprog sig gennem samvær og aktiviteter i familien.

Forældre, dagplejere og pædagoger har med andre ord et fælles ansvar for at sikre gode sprogmiljøer, som giver barnet de bedste muligheder for at udvikle et rigt og varieret sprog og dermed forudsætninger for at lære.

Pjecen er inspireret af det norske materiale kaldet TRAS (Tidlig Registrering Af Sprogudvikling). Den er inddelt i otte temaer, som har betydning for, at voksne kan gå ind og støtte et barns sprogudvikling:

- » Samspil
- » Kommunikation
- » Opmærksomhed
- » Sprogforståelse
- » Sproglig bevidsthed
- » Udtale
- » Ordudvikling
- » Sætningsopbygning

God læselyst

1. Samspil

Kommunikation og samspil ligger tæt op ad hinanden og forudsætter hinanden.

At kunne kommunikere betyder at have evnen til at indgå i et socialt fællesskab både sprogligt og ikke-sprogligt. (Se samspil).

Vær i kontakt med barnet

Udnyt de daglige aktiviteter, som f.eks. bleskift, spise- og sovesituationer til at dvæle ved kontakten. Vær i kontakt et stykke tid – ikke kun i korte tilfældige øjeblikke.

Hav øjenkontakt og kropskontakt med barnet – lyt til barnet – tal med barnet.

Læs for og med barnet og tal om det, der sker i bogen.

Tal om det, I oplever sammen og om det, I gør sammen.

Væn dig til at være tydelig omkring, hvornår du er til stede, så barnet ved, hvornår der er en kontakt, og hvornår der ikke er. Eks.: Hils tydeligt, når barnet kommer og tag afsked, når det går.

Sig fra med ord, hvis du ikke kan være nærværende i kontakten, så barnet ved, hvad det kan forvente. Eks.: Lige nu hjælper jeg Søren, så jeg kan ikke snakke med dig.

Vær opmærksom på, når barnet siger fra.

Sproget skal på sigt indgå i en meningsfuld og udviklende kommunikation mellem mennesker.

Den voksne kan hjælpe barnet med at udvikle kommunikationsevnen på følgende måde:

Se barnet – støt barnets initiativer

Når samspil skal lykkes, er der brug for indlevelsesevne fra alle parter. Barnet lærer at forstå andres følelser og handlinger ved selv at føle sig set og forstået.

Det er vigtigt, at du som voksen "ser" barnet og forsøger at sætte dig i barnets sted og forstå barnets følelser og handlinger.

Vis, at du ser barnet ved at sætte ord på barnets følelser og handlinger.

Eksempel:

Det lille barn skal spise og spyttede den første mundfuld ud, ledsaget af et ansigtsudtryk, der viser overraskelse og ubehag. Den voksne kan her sige: "Du ser overrasket ud, var det en smag, du ikke kendte?", og giver på den måde barnet mulighed for at registrere sine følelser.

Den voksne tager barnets perspektiv. Siger den voksne derimod, at det er noget griseri og maden smager godt, er det i uoverensstemmelse med barnets initiativ/udtryk, hvorved barnets følelser og handlinger gøres til skamme.

Børn er venner, fordi de gør noget sammen

Vær klar og tydelig

Barnet har brug for klare signaler for at kunne orientere sig i verden.

Sig, hvad du gerne vil have og sig, hvad du ikke vil have.

Sørg for, at der er overensstemmelse mellem det talte sprog og kropssproget. (Kropssproget betyder 80 procent og det talte 20 procent i forhold til, hvordan et budskab forstås).

Fortæl barnet noget, når du vil skabe kontakt. En lille bemærkning inviterer til dialog i modsætning til spørgsmål, som stiller krav.

Det kan du gøre ved at vise interesse og anerkendelse. Det er vigtigt at inddrage barnet og være en god rollemodel i det at kunne tackle konflikter.

Støt samspil, samvær og venskaber

Den voksne har ansvaret for gode relationer mellem børnene indbyrdes og mellem børn og voksne.

Lær barnet at forstå andres følelser ved at sætte ord på andre børns følelser. F.eks. "Jeg kan se, at Jens blev ked af, at du tog hans skovl".

"Det var godt, du gav Lise dukken. Det kan jeg se, hun blev glad for" osv.

Lær barnet sproglige udtryk, der kan bruges i forskellige situationer som f.eks. – jeg vil gerne have, jeg vil ikke have. Jeg vil gerne være med – nu er det min tur osv.

Vær aktiv i børnenes leg, så du sikrer alle børns muligheder for at få lov at være med.

2. Kommunikation

Kommunikation og samspil ligger tæt op ad hinanden og forudsætter hinanden.

At kunne kommunikere betyder at have evnen til at indgå i et socialt fællesskab både sprogligt og ikke-sprogligt. (Se samspil).

Sproget skal på sigt indgå i en meningsfuld og udviklende kommunikation mellem mennesker.

Den voksne kan hjælpe barnet med at udvikle kommunikationsevnen på følgende måde:

Skab situationer, hvor barnet og den voksne

- » ser på hinanden
- » lytter til hinanden
- » skiftes til at tale
- » har kropskontakt

Igen – brug de daglige aktiviteter (spise, sove, pusle) til at indøve disse grundlæggende principper i al kommunikation, hvor man holder øjenkontakt, skiftes til at tale og er koncentrerede om at lytte til hinanden.

Du kan også lege give-tage-lege med barnet, f.eks. med et stykke legetøj "værs'go – tak" – eller spille med en bold.

Husk at være 100 procent til stede.

Giv barnet TID

- » Barnet skal have meget TID til at lytte og til at formulere sig, finde ordene frem og forme udsagn. Det grundlæggende for udviklingen af barnets evner til at kommunikere er, at det får TID.
- » Lad barnet tale til ende, selv om du kan blive lidt utålmodig. Spørg kun barnet om noget, hvis du har tid og er interesseret i svaret.

Skab TID til tanker og forundring.

3. Opmærksomhed

Evnen til opmærksomhed betyder evnen til at udvælge og fastholde ydre påvirkninger på en hensigtsmæssig måde.

Opmærksomhed forstået på den måde er afgørende for barnets sprogindlæring og læring i det hele taget.

Den voksne kan hjælpe barnet med at udvikle evnen til opmærksomhed på følgende måde:

Begræns unødige påvirkninger og støj

Sluk for TV og radio, der bare fungerer som baggrundsstøj.

Barnet har svært ved at koncentrere sig om flere ting på en gang, og det skal have hjælp til at styre opmærksomheden i forhold til det, der er vigtigt og ikke vigtigt.

Børn påvirkes let af den situation, de befinder sig i, og opmærksomheden tiltrækkes let af det, der er farverigt, overraskende, støjende og i det hele taget iøjnefaldende. Vil den voksne gerne fastholde barnets opmærksomhed i en "læringssituation", er det altså vigtigt at udelukke distraherende stimuli og støj.

Lad være med at have mere legetøj fremme, end barnet kan overskue.

Gør opmærksom på hverdagslyde

- » Træernes susen
- » Regnen
- » Hunden, der gør
- » Vaskemaskinen
- » Bilerne osv.

Det skærper opmærksomheden over for lyd generelt, og det opøver evnen til at huske lyd, ord, sætninger og skelne forskellige lyde fra hinanden. Barnet lærer at lytte.

Vær aktiv og nærværende

Igen – det er vigtigt, at den voksne er nærværende og aktiv, når barnets skal støttes i at udvikle opmærksomhed. Brug opmuntrende bemærkninger som:

"Kom skal du bare se" og "Hør – der er en lyd, hvad mon det er?"

4. Sprogforståelse

At have sprogforståelse betyder evnen til at forstå sproget – kende ordenes betydning.

Sprogforståelsen danner grundlag for barnets udvikling og er udtryk for kulturen, normerne og opdragelsen i barnets miljø.

Sprogforståelse og det talte sprog er ikke det samme. Barnet forstår som regel mere, end det kan give udtryk for.

Den voksne kan hjælpe barnet med at udvikle sprogforståelse på følgende måde:

Sæt ord på oplevelser og følelser

Tal med barnet om det, der sker, når I går tur, når I spiser, når I laver mad osv.

Hjælp barnet med at sætte ord på følelser – både egne og andres

Det er her vigtigt at tale med barnet og ikke til barnet – det udvikler ordforråd og sprogforståelse.

Læs højt for barnet

- » Bøgerne taler til barnets fantasi
- » Barnet lærer at blive god til at lytte og fastholde koncentrationen
- » Barnet lærer nye begreber og udvider ordforrådet
- » Det er vigtigt, at barnet ved højtlesning får mulighed for at medvirke, spørge, komme med forslag og dramatisere

Tal om ordene i forskellige sammenhænge og skab undring sammen med barnet. Eks.: Hvorfor bliver det nat? "Mohammed – det navn er sjovt at sige. Hvad har han med?"

Giv barnet førstehåndserfaringer

Giv barnet talrige muligheder for førstehåndserfaringer.

Når barnet skal lære, hvad ord betyder og udvikle gode og stabile begreber, sker det bedst gennem direkte erfaring og brug af sanserne. Det vil sige ved at se, lugte, smage, røre, gøre og høre. Eks.: "Mærk bolden, den er rund, og den kan hoppe og trille. Kan du finde navlen, den ligner en knap?"

Barnet skal gribe fat i noget for at begribe det!

5. Sproglig bevidsthed

At have sproglig bevidsthed betyder at have evne til at kunne undres over sproget – det vil sige ord, sætninger, lyde. Sagt på en anden måde er det evnen til at lægge mærke til både form og indhold.

Sproglig bevidsthed er vigtig for begrebsdannelsen og senere for barnets læseudvikling.

Den voksne kan hjælpe med at udvikle sproglig bevidsthed på følgende måde:

Leg med rim og remser

Det har stor betydning for den sproglige bevidsthed, at barnet får mulighed for at lege med og "smage på" sproget.

Start med lette rim og remser og udvid efterhånden som barnet mestrer legen med ord. Anvend regler, f.eks. tælle-remser, som barnet kan lære udenad.

Leg med rim og remser styrker hukommelsen, sprogrytmen og betoningen.

Det betyder, at talen bliver mere flydende.

Syng og lav sanglege

Når barnet synger og deltager i sanglege, understreges rytmen i sproget. Barnet får mulighed for at øve sig på sproget på et lidt højere niveau, idet barnet kan synge længere og mere konkrete sætninger, end det i starten kan bruge i sproget.

» Sang og sanglege styrker evnen til at lytte, iagttage, forarbejde og gøre som andre

Læs bøger

Se under "Sprogforståelse" for højtlesningens betydning.

6. Udtale

Udtale af ord henviser til barnets evne til at kunne skelne, genkende og danne lyde. En central del af sprogudviklingen omfatter netop det at kunne skelne, genkende og danne lydene i det eller de sprog, barnet vokser op med.

Selv om barnet er begyndt at sige genkendelige ord og små sætninger, skal barnet ikke kunne udtale ordene korrekt.

Den voksne kan hjælpe barnet med at udvikle evnen til at udtale lydene i sproget på følgende måde:

Svar på spædbarnets pludrellyde

Når barnet pludrer, øger det lyde. Ved at pludre med øger du barnets egen lyst til at pludre og øve sig.

Tal aldrig babysprog med barnet

Det fremmer ikke barnets udtale at have flere ord for den samme genstand.

- » Det hedder en hund og ikke en vov-vov eller vovhund
- » Det hedder mad og ikke mam-mam

Ret ikke på barnets udtale

Barnet skal ikke rettes i sin udtale. Gentag det, barnet siger, men med den rigtige udtale.

Leg med ord og lyde

- » Feks.: Maden smager dejligt, uhhmm – hunden siger vov – Katten siger miiiaaav

Tal tydeligt

- » Når du læser og taler med barnet, er det vigtigt at tale tydeligt og langsomt

7. Ordudvikling

Barnets ordudvikling handler om den gradvise tilegnelse af, hvordan ord dannes og bøjes og om udviklingen af selve ordforrådet. Ordudviklingen handler om ordforrådet, som er en vigtig del af sprogtilegnelsen.

Sproget kommer ikke af sig selv. Barnet skal fyldes med ord, som det kan forstå, men også ord, det ikke kan forstå. Ord skal høres mange gange og i mange forskellige sammenhænge, før barnet forstår meningen og selv kan sige dem.

Den voksne kan hjælpe barnet med dets ordudvikling på følgende måde:

Fortæl barnet, hvad tingene hedder

- » Alting har et navn og en betydning

Igen er det vigtigt at være opmærksom på at tale med barnet og give det rigeligt med førstehåndsindtryk, hvor genstande sanses ved, at barnet ser, hører, mærker osv.

Læs bøger

- » Betydningen af højtlesning kan ikke understreges nok
- » Læs meget og varieret og vær sikker på, at eventuelle billeder i bogen understøtter og forklarer handlingen

Hav oplevelser sammen med barnet

- » Alle dagligdagens gøremål byder på oplevelser
- » Lad barnet være med i de daglige gøremål, snak samtidig om, hvad I laver
- » Begrund gerne handlingerne: "Jeg vasker tøj, fordi, du får dyne på, fordi....."
- » Tal om det, I oplever sammen. Det er sjovt at snakke om oplevelser, både inden, imens og bagefter

8. Sætningsopbygning

Det at kunne danne sætninger handler om, hvordan barnet lærer at sætte ord sammen for at udtrykke en mening, fra enkle to-ordskombinationer til mere omfattende indholdsmæssige enheder.

Den proces, barnet gennemgår, når det lærer at bruge to-ordssætninger, er grundlæggende for den videre sprogudvikling.

Den voksne kan hjælpe barnet med at udvikle sætningsproduktionen på følgende måde:

- » Tag udgangspunkt i, hvor langt barnet er i sin sproglige udvikling og i dets individuelle måde at lære på
- » Brug ord og sætningslængder, der er tilpasset barnets sproglige kompetence
- » Brug bøger til højtlesning og samtale
- » Sæt ord på det, I ser, hører og gør sammen

Som det fremgår af denne lille pjece, har den voksne en betydelig rolle i barnets sprogindlæring. Både i rollen som god sprogmodel og i rollen som skaber af et godt sprog-miljø.

Selv om sproget er delt op i otte delelementer, som er beskrevet hver for sig, skal sprogindlæring ses som en helhed i barnets naturlige miljø og gennem de aktiviteter, der foregår der.

Forudsætningen for en helstøbt, vellykket sprogindlæring er nærværende og ægte kontakt mellem barnet og den voksne, med vægt på:

- » Samtalen/dialogen med barnet
- » Ord på det, der sker – på handlinger og følelser
- » Højtlesning og samtale om det, der opleves
- » Leg med sproget gennem rim og remser, sang og musik
- » At det handler om ægte følelser

Favrskov
Kommune

Favrskov Kommune
Skovvej 20 - 8382 Hinnerup
favrskov@favrskov.dk
www.favrskov.dk